

Economie heropbouwen, niet oplappen

Na de storm op de internationale kapitaalmarkten, komt voor de werknemers vooral de tornado van de economische crisis hard aan. Na opeenvolgende jaren van deregulering en flexibilisering blijkt de Europese economie en arbeidsmarkt niet langer bestand tegen een storm van deze omvang. En ook het Belgische welvaartshuis is niet langer volledig waterdicht voor massale ontslagen, armoede en bestaansonzekerheid. In schril contrast met de steun aan noodlijdende banken, zijn de (Europese) economische herstelpakketten vooral 'too little, too late', te weinig gecoördineerd en niet fundamenteel van inslag. En toch biedt deze crisis kansen. In het bijzonder de linkerzijde moet in de aanpak van de crisis het verschil kunnen maken. Tenminste, wanneer ze zich niet beperkt tot het oplappen van schade aan het liberale bouwwerk maar wanneer ze –integendeel– een radicale economische heropbouw in het vooruitzicht stelt. Gefundeerd op sociale en groene grondvesten en gespreid over een periode van vijf jaar, moet links de maatregelen bepleiten en uitvoeren die het uitzicht van onze economie voorgoed zullen wijzigen. Heropbouwen dus in plaats van heroplappen, met het oog op een betere – sociale, groene en duurzame- toekomst.

Na de financiële storm, de economische tornado

Na de financiële storm, slaat ook de economische tornado toe. Hard en ongenadig, en als gevolg van de mondialisering in zowat alle uithoeken van de wereld. Voor het eerst in zestig jaar krimpt de wereldeconomie. En dat heeft zo zijn gevolgen. Niet langer voor de banken: hun verliezen werden inmiddels gesocialiseerd en hun (winstgevende) transacties gewaarborgd. Wél voor de werknemers en hun bedrijven. Na jarenlang matigen en aanpassen betalen zij de prijs voor de ontspoorde hebzucht op de financiële markten. Ze betalen de prijs in de vorm van tijdelijke en volledige werkloosheid, van besparen en saneren, van collectief ontslag en herstructurering. Maar ze dreigen de prijs nogmaals te betalen, in de vorm van minderontvangsten voor de overheidsfinanciën en dus minderuitgaven voor de pensioenen en de uitkeringen van de toekomst (als gevolg van bancaire steunverlening).

Economie en arbeidsmarkt waren niet voorbereid

De ruwbouw van de Europese economieën blijkt –ander dan in het verleden– niet volledig bestand tegen een economische storm van deze omvang. En ook het Belgische welvaartshuis blijkt niet langer waterdicht, zowel in sociaal als in economisch opzicht. Dat kan ook moeilijk anders. De afgelopen decennia werden de eens zo robuuste materialen, waaruit het continentale welvaartshuis werd opgetrokken, vervangen door flexibelere, lichtere en tweedehandsmaterialen. Neoliberalisme werd het cement voor economische verbouwing. De gevolgen voor de arbeidsmarkt zijn

dan ook sneller zichtbaar, pijnlijker en ongelijker verdeeld dan in het verleden.

Het aantal werknemers in tijdelijke, deeltijdse en interimjobs nam de afgelopen jaren stelselmatig toe. Als eersten worden zij vandaag zonder veel omwegen naar de exit van de arbeidsmarkt begeleid. De lonen van de werknemers werden –als gevolg van een ontspoord competitiviteitsstreven- gematigd en ook de uitkeringen namen –als gevolg van een misbegrepen activeringsagenda- nauwelijks toe. Vandaag zorgt dit er niet alleen voor dat steeds meer uitkeringsgerechtigden en werkenden worstelen met de armoedegrens. Ook het potentiële van de binnenlandse consumentenvraag –als mogelijke uitweg uit de crisis- blijft hierdoor beperkt.

De ergste schade herstellen ...

In plaats van onze economie bij relatief mooi weer voor te bereiden op de uitdagingen van de toekomst (vergrijzing, opwarming van het klimaat, groeiende dualisering in de samenleving, nood aan geschoolde arbeidskrachten) maakten we hem minder sterk, schokgevoeliger en kwetsbaarder voor noodweer op de wereldmarkt.

Vandaag –in volle economische storm- pleiten sommigen ervoor om de lekken te dichten en te schade te herstellen, maar niet –zelfs nu niet- te raken aan de fundamenten van het neoliberale bouwwerk. Integendeel, de ideologen van de vrije markt maken zich op voor een volgende ronde van flexibilisering en deregulering op de arbeidsmarkt. Alvast The economist laat er geen twijfel over bestaan: 'Governments will have to switch from policies to support demand to policies to make their labour markets more flexible'. Zelfs nu flexibilisering diepe wonden heeft geslagen tot in de meest rigide arbeidsmarkten en zelfs nu we weten dat deze wonden maar traag en moeizaam zullen helen, pleit het belangrijkste economische vakblad onomwonden voor een terugkeer naar 'Business as usual'. Dat zegt genoeg!

Ook in eigen land maakt men zich schuldig aan een selectieve herstelreflex. Na de overname van de verliezen van noodlijdende banken, is het voor sommigen genoeg geweest. Niet alleen de kwantiteit van binnenlandse herstelmaatregelen is discutabel, ook de kwaliteit ervan is twijfelachtig. Men zegt ons dat herstelmaatregelen tijdig moeten zijn. Maar tegelijkertijd aarzelt men om een schrootpremie in te voeren, en heeft het getalm over BTW-verlaging in de bouw- en andere sectoren geleid tot uitstelgedrag. Men zegt ons dat herstelmaatregelen tijdelijk moeten zijn. Maar tegelijkertijd dringt men ons lastenverminderingen op die de volgende generaties bezwaren en de toekomst van de sociale zekerheid hypothekeren. Men zegt ons dat herstelmaatregelen gericht moeten zijn. Maar

tegelijkertijd schaft men -onder het mom van een vereenvoudiging van de banenplannen-, diverse RSZ-kortingen af voor de groepen die er het meeste nood aan hebben.

... of een alternatief heropbouwen?

De linkerkzijde mag zich niet neerleggen bij een selectief herstelbeleid dat voorbereidt op een terugkeer naar de neoliberale recepten. Integendeel, links moet maatregelen nemen die tegelijkertijd de economie opnieuw aan de praat krijgen en het uitzicht en de structuur ervan voorgoed zullen wijzigen.

Ook na de Tweede Wereldoorlog lag Europa economisch in het puin, letterlijk zelfs. Maar de puinhoop van toen inspireerde –vaak linkse- beleidsmakers wel om wegen aan te leggen, bruggen te bouwen en om op grote schaal auto's te produceren. Werknemers konden zich deze auto's veroorloven en gingen er –voor het eerst in generaties- mee op vakantie, doordat hun loon relatief sterk toegenomen en hun sociale zekerheid relatief goed uitgebouwd was. Op zijn beurt droeg de uitbouw van sociale rechten bij tot economisch herstel. Zo gaf de invoering van de jaarlijkse vakantie en het dubbel vakantiegeld een sterke impuls aan de uitbouw van de toeristische sector.

Zoals socialisten destijds aan de basis lagen van een indrukwekkende sociale en economische heropbouw, zo ook moeten ze vandaag de crisis willen aangrijpen om een overtuigend antwoord te formuleren op de problemen en de uitdagingen van hun tijd. Heropbouwen in plaats van herstellen dus, op andere fundamenten gestoeld en met een ommekeer in de richting van een betere, -socialere en groenere- toekomst voor ogen.

De fundamenten van economische heropbouw

De economische heropbouw moet in deze visie gefundeerd zijn op stevige –sociale en groene- fundamenten. Elke herstelmaatregel, of deze zich nu richt op de korte, de middellange of de lange termijn, moet getoetst worden aan de mate waarin hij bijdraagt tot sociale herverdeling en –cohesie enerzijds en tot de groene omwenteling waar we voor staan anderzijds.

Sociale fundamenten

De sociale toets impliceert dat herstelmaatregelen de bestaande sociale ongelijkheden niet mogen vergroten maar deze dienen te verminderen. Dit betekent dat keuzes moeten gemaakt worden (of garanties moeten geëist) voor maatregelen die jobs opleveren of vrijwaren, die bijdragen tot een adequate inkomensbescherming en die werknemers en werklozen weerbaar maken via opleiding en begeleiding. Het betekent ook dat maatregelen de duurzaamheid van de sociale zekerheid niet mogen ondermijnen op termijn. Socialisten moeten in deze economische crisis de kans zien om een grote sprong voorwaarts te maken inzake sociale herverdeling. In de concrete

beleidspraktijk tonen we nu aan dat dit kan. Met de invoering van de Vlaamse overbruggingspremie bieden we niet enkel een doeltreffend alternatief voor ontslag op korte termijn, we legden ook de fundamenten voor een mogelijke (collectieve) vermindering van de arbeidsduur voor werknemers en een ontspannen arbeidsmarkt op de lange termijn.

Groene fundamenten

De ecologische toets impliceert dat herstelmaatregelen moeten bijdragen tot de strijd tegen de opwarming van het klimaat. Groene investeringen versnellen de omslag naar een CO₂-arme economie (en samenleving). Ze dragen bij tot een innovatief industrieel beleid, tot jobgroei voor zowel laag- als hooggeschoolden en tot een verhoging van de levensstandaard. Vandaag zijn we op het punt gekomen dat elke investering een groene investering moet zijn. Daarom moeten socialisten in deze economische crisis de kans zien om elke microgram CO₂-uitstoot aan banden te leggen, om elke geproduceerde kWh energie te vergroenen en om van elke wagen op onze wegen een hybride wagen te maken. Socialisten moeten het voortouw nemen in de groene omwenteling door grootschalige windmolenparken aan te leggen, passiefwoningen te bouwen en energieverpillende woningen te isoleren, door publieke investeringen te realiseren in groene en innovatieve technologieën en door hiervoor reeds in het onderwijs de basis te leggen. Opnieuw illustreren we in de beleidspraktijk dat het mogelijk is. Door de (Vlaamse) overheidssteun voor Opel Antwerpen afhankelijk te maken van het innovatieve karakter van een Europees investeringsplan, beschermen we de werkgelegenheid, vrijwaren we de Europese solidariteit onder werknemers en garanderen we –in de mate van het mogelijke– een ‘groene toekomst’ voor de automobielsector.

Een gefaseerd plan van uitvoering (2009-2014)

Een volwaardige economische heropbouw vereist een gefaseerd plan van uitvoering, wat kortweg neerkomt op het stimuleren (2009-2010), het hervormen (2010-2012) en het verankeren (2013-2014) van de economische groei van de toekomst¹. Gefundeerd op sociale en groene fundamenten, waarborgt de uitvoering van de diverse fases een krachtig en volledig relancebeleid voor de komende vijf jaar.

¹ Deze drie fasen hebben louter betrekking op ‘economische relance’ en niet op bijv. de regulering in de financiële sector. De looptijd van de diverse fasen is grotendeels indicatief, doordat ze in realiteit elkaar doorkruisen.

Stimuleren: gerichte investeringen op korte termijn (fase 1)

In een eerste fase (stimulering) is het van belang om snel en met onmiddellijk resultaat geld te pompen in de economie. Korte, gerichte investeringen, zoals in de isolatie van woningen of schoolgebouwen, in de kinderopvang maar bijvoorbeeld ook in de opleiding van werknemers die hun baan verliezen, moeten de economie opnieuw zuurstof geven om naar behoren te kunnen functioneren. In deze fase moet de voorkeur gegeven worden aan publieke investeringen boven lastenverlagingen. Omdat het risico op spaargedrag kleiner –en dus de impact hoger- is voor de lage- en middeninkomens, moet het economisch herstelbeleid zich prioritair op deze groepen richten. De fase van het ‘stimuleren’ moet –om kans op slagen te maken- verder worden ondersteund met een progressief beleid van renteverlaging door de Europese Centrale Bank (ECB), en met waarborgen inzake bancaire kredietverstrekking ten aanzien van ondernemingen en particulieren.

Her vormen: sociale en economische expansie (fase 2)

Van zodra de economische motor opnieuw op gang komt, moet een meer omvattende sociaal-economische investeringsagenda worden doorgevoerd (expansie). Investeringen in de kwaliteit van het onderwijs en in levenslang leren, in hernieuwbare energie, in werkbare jobs en in onderzoek en ontwikkeling zijn typevoorbeelden van toekomstgerichte herstelmaatregelen met een gemiddeld langere looptijd. Ook op het sociale terrein is expansie aangewezen. Een nominale toename van de lonen en een substantiële verhoging van –bij voorkeur welvaartsvaste- uitkeringen houden de vraag op peil en leggen een bodem onder de economische groei van de toekomst. Deze fase van sociale en economische expansie staat of valt met de aanvaarding van een substantieel begrotingstekort en –op Europees niveau- met een aanpassing van de stabiliteitscriteria in die zin.

Verankeren van ‘governance’-principes (fase 3)

De derde fase van economische heropbouw tenslotte is de verankeringsfase. In deze fase komt het erop aan om de economische groei van de toekomst te flankeren, te reguleren en aan voorwaarden te onderwerpen (governance). In concreto betekent dit dat o.a. maatregelen worden genomen in functie van een rechtvaardige fiscaliteit (vermogensbelasting, aanpak fiscale paradijzen, ...) en een maatschappelijk verantwoord verloningsbeleid (topbonussen aan banden te leggen, ...). De invoering van een aangepast economisch groeimodel (beyond GDP, duurzaam ondernemen,...) vormt het onmisbaar sluitstuk van deze verankeringsfase.

De staat als bouwmeester?

Vandaag wordt algemeen erkend, zelfs tot in liberale kringen, dat de vrije markt gefaald heeft, dat de winsthonger ontspoord is en dat regulering nodig is om de sociale en economische gevolgen te ondervangen en om de financiële sector opnieuw weerbaar te maken. Maar wat bedoelt men daar precies mee? Bedoelt men dat we de banken weliswaar financieel moeten depanneren, maar ons nadien moeten terugtrekken om opnieuw overgaan tot de orde van de dag? Bedoelt men dat de overheid weliswaar de bancaire verliezen mag overnemen maar de (maatschappelijke) winst ervan ten allen prijze niet mag incasseren, bijv. in de vorm van publieke regulering of kredietverstrekking?

De linkerzijde moet op al deze vragen een overtuigend antwoord formuleren. In het project van economische heropbouw is nood aan een slagkrachtige bouwmeester. De staat kan en moet die rol op zich nemen. Niet in alle gevallen moet de staat zelf de werken uitvoeren, maar de staat moet wel de plannen uittekenen en toezicht uitoefenen op de naleving ervan. De staat moet de werf inspecteren, controleren en waar nodig sanctioneren.

Zeker vandaag moeten we ervoor pleiten dat de staat zich (opnieuw) engageert in de economie. Met publieke investeringen, met regelgeving, met sterke publieke diensten, ... Niet om tijdelijk te depanneren, wel om een koerswijziging op lange termijn te realiseren en de economische groei van de toekomst te funderen. Niet om via nationale herstelplannen en fiscale concurrentie de 'race to the bottom' opnieuw te versnellen, wel om via een gecoördineerde, Europese aanpak en via een aanpak op wereldschaal tot sociale en fiscale harmonisatie te komen. Niet door onvoorwaardelijke steun te verlenen aan banken en bedrijven, wel door voorwaarden en regels op te leggen aan winstmaximalisatie, niet in het minst op het vlak van tewerkstelling. Niet door (blind) het pad naar verdere vermarkting van de publieke dienstverlening in te slaan, wel door nieuwe noden (op vlak van kinderopvang, medische noden, groene noden, lokale diensten,...) te capteren in een sterk en kwalitatief publiek aanbod.

Wees realistisch, schrijf het onmogelijke...

www.willemdeklerck.blogspot.com

Reacties: willem.de.klerck@telenet.be

Datum van publicatie: 23.03.2009

